משנה · אחרונים · הון עשיר · סדר מועד

הון עשיר על משנה מגילה

רבי עמנואל חי ריקי

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

הון עשיר על משנה מגילה

רבי עמנואל חי ריקי

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/הון-עשיר-על-משנה-מגילה/
הקובץ נוצר ב־18 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 4
משנה א 4
משנה ד 4
משנה ז 5
משנה ט 5
פרק ב 5
משנה א 5
משנה ד 5
משנה ו 5
פרק ג 5
משנה ב 5
משנה ג 6
פרק ד 6
משנה ב 6
משנה ה 6
משנה ז 7
משנה ח 7
משנה ט 7
משנה י 9

פרק א

משנה א

מגילה

מגילה יש בה ד' פרקים, כנגד שלשה אנשים ואשה אחת שהם עיקר בנס זה, אחשורוש המן מרדכי ואסתר. ועוד ידענו מאי דכתיב (אסתר ה, א) ותלבש אסתר מלכות. והיא רגל הרביעי כידוע. ועוד ידוע מאי דאיתא בכתבי האר"י (עיין שער המצות ענין פורים דרוש א') היות המגילה סוד יסוד אבא המתגלה וכמבואר בספרי משנת חסידים במסכת אדר, וביסוד יש בו ד' אותיות:

מגילה נקראת. אע"ג דא"א בלא מניינא, שנאו אחר הענין, מפני שצריך להזכיר מנינים הרבה:

כרכים המוקפים וכו'. פתח בהם, אע"ג דמדפרזים בי"ד ילפינן להו (דף ב:), לפרש כסדר המנינים לאחור ט"ו י"ד, וא"חכ י"ג י"ב י"א, ואלו היה מקדים הפרזים לא היה מפרש כסדר לא לפנים ולא לאחור, שהרי היה מתחיל בי"ד והולך לפנים בט"ו דמוקפים הבא אחריו, ואח"כ היה צריך לחזור לאחור בי"ג י"ב י"א דכפרים, ודבר זה אינו נכון. ועוד רצה לסמוך פרזים לכפרים מפני שלפעמים קורים עמהם מש"אכ מוקפים, ולא רצה להקדים הכפרים לכלם כסדר החשבון, משום דלא ידעינן זמנם אלא מרבוייא, מש"אכ י"ד וט"ו דמפורשים בקרא. ועוד משום דצריך להאריך בהם יותר מכלם, דבהכי אתי שפיר לשנותם בסוף כדי לסמוך להם כיצד וכו' דקאי עלייהו:

משנה ד

אין בין אדר ראשון וכו'. בש"ס (דף ו:) איכא מאן דמוקי למתניתין כפשוטה ולא תהא חסורי מחסרא ואין משיב עליה:

ומתנות לאביונים. כתב התי"ט, וה"ה למנות. וקשה דמאי שייר דהאי שייר. וי"ל דאין להקשות זה הואיל ואתו מק"ו דמקדימין דכפרים דמותרים במתנות, דאע"פכ אסורים במנות כמ"ש התי"ט במשנה דלעיל (מ"ג), כ"ש הכא דלא יצאו מידי מתנות, דלא יצאו גם כן ממנות אם הקדימום לאדר, א"כ כיון דאיכא נמי דברים אחרים דיש ביניהם, כגון שמוע שקלים וכלאים כדאיתא בירושלמי (ה"ה ז:), אע"ג דאינם מענין פורים, שייך שפיר למימר אדידהו תני ושייר:

משנה ז

אלא פריעה ופרימה. דהמוסגר פטור, ולא מבעיא מפריעה דבגופו, אלא אף מן הפרימה דבממונו. ובקרא דקפיד אחיובא הוי לא זו אף זו בהקדים פרימה לפריעה, וה"ט נמי דהקדים התנא תגלחת לצפורים שלא כסדר הכתוב:

משנה ט

אלא פר יום הכפורים ועשירית האיפה. הקדים פר יום הכפורים לעשירית האיפה התדירה ממנו, משום דבא לידי מדה זו ע"י פיסול של יום הכפורים:

פרק ב

משנה א

הקורא את המגילה למפרע לא יצא. בשום ענין, משא"כ בעל פה שאם השמיט הסופר אותיות, קוראם הקורא על פה ויצא, וכן יש היתר בקריאת המגילה בתרגום או בכל לשון כדשנינו, להכי לא כללינהו בבבא אחת:

בלעז. כתב התי"ט, כל הלשונות חוץ מלשון הקדש נקרא לעז, ע"כ. אבל בירושלמי וכן במדרש אסתר רבא (פ"ד יב) לא משמע כן, דגרסינן התם בירושלמי דמכלתין פ"א (ה"ט י.) ד' לשונות נאין הן שישתמש בהם לעולם, לעז לזמר, פרסי לאיילה, עברי לדבור, רומי לקרב, וי"א אף אשורית לכתב, ע"כ. ש"מ דלעז הוא לשון מיוחד, ואפשר דלהיות[ו] נאה לזמר, ופורים הוא יום שמחה, נקט התנא לשון הזה אע"ג דה"ה לאחריני:

משנה ד

חוץ מחרש וכו'. עיין מ"ש בפרק א' דתרומות משנה ב':

משנה ו

ולקצירת העומר. חביבא ליה, דאין חיובו בלילה מפורש בקרא כמו הקטר חלבים ואברים, משום הכי הקדימו להם אע"ג דתדירי:

פרק ג

משנה ב

למרחץ ולברסקי לטבילה ולבית המים. הא דהכניס בורסקי בין מרחץ לטבילה שהם ענייני רחיצה, נראה משום דהוי לא זו אף זו, דמרחץ יש בו גלוי ערוה ובורסקי אין בו אלא צואה דקילה מערוה, דדי לה בכסוי אף אם נראת דרך הכסוי משא"כ ערוה, ובית הטבילה עשוי לטהר טמאים ויש לו שייכות ממש לבית הכנסת, כמ"ש רז"ל (עי'

ברכות טז.) על פסוק (במדבר כד, ה-ו) מה טבו אהלך וכו' כנחלים וכו'. ובית המים לכביסת בגדים לבד אין בו כ"כ בזיון, ואפילו הכי כלם אסורים. והפ"א שכתב הר"ב למי רגלים לא נהירא, דהוי זו ואצ"ל זו:

משנה ג

אין מספידין בתוכו. אע"ג דאין בזה בזיון ככלהו אחריני, הקדימו לכלם משום דלא איירי אלא בהספד של יחיד, אבל בהספד של רבים מותר, כמ"ש התי"ט:

ואין שוטחין על גגו פירות ואין עושין אותו קפנדריא. הא דלא הקדים דין קפנדריא דבתוכו דומיא דאחריני לפירות דעל גגו, משום דבקפנדריא אין ניכר שום בזיון ואפילו הכי אסור, לפי זה הוי לא זו אף זו:

קדושתן אף כשהן שוממין. שהקדושה בכל מקום אשר היתה שמה בצאתה משם מנחת לעולם רושם אורה שם, כמ"ש חכמי האמת. ועיין בספרי משנת חסידים מפתח העולמות סדר זרעים מסכת אורות הטעמים פ"ג פיסקא ב'. ואפשר שזו היא כוונת רז"ל (בר"ר פס"ח ו) באמרם בזמן שהצדיק בעיר הוא הודה הוא זיוה הוא הדרה, יצא מהעיר פנה הודה פנה זיוה פנה הדרה. דדייקו באמרם פנה ולא אמרו יצא, כי יצא משמע מכל וכל, אבל פנה משמע שפנה לבד לצד אחר, שבתחילה היו נהנים מקלסתר פניו וביציאתו אינם נהנים אלא מאחוריו כי פנה אליהם עורף. ופשוטו של ענין זה הוא שבהיותו בעיר נושאים פנים לבני אותה העיר מחמתו, באמור הואיל וצדיק זה דר ביניהם אין ראוי לזלזל בהם, וכאשר יצא מן העיר עדיין אינם נוהגין בהם מנהג בזיון כל כך בקל, באמרם הואיל וצדיק זה נתגדל ביניהם, אף כי יצא א"א שלא השאיר אחריו ברכה מהרגל מעשיו הטובים אשר היו מורגלים עמו:

פרק ד

משנה ב

כל יום שיש בו מוסף. לא התחיל ביום שאין בו מוסף, דלחול המועד אצטריך, וכמ"ש במ"ק ד"ה במועד:

משנה ה

עוברין על ידו. עוברין לפני התיבה על ידו לא קתני, אלא עוברין סתם, וכולל כל מיני העברה השייכים בענין, בין לפריסת שמע בין לקדושה בין לנשיאות כפים, דבכל אחד היו עוברין במקום הקבוע לאותו דבר, וכדי שלא להאריך כללם התנא כולהו בלשון זה:

משנה ז

רי"א וכו'. מ"ש התי"ט דלא פליג, אינו מוכרח, אלא פליג כנראה מלישנא דמתניתין, ואעפ"כ פסקו כמותו מן הטעם שכתב בשם הכסף משנה:

משנה ח

בסנדל איני עובר. לא ידענא אמאי לא נשנה דומיא דרישא, איני עובר בסנדל:

נתנה על מצחו ועל פס ידו. לגלות לנו דבבא דהעושה תפילתו עגולה סכנה, בשל ראש אייריכמ"ש הר"ב, שנא אצלו נתנה על מצחו קודם או על פס ידו, שלא כסדר הנחתן:

משנה ט

על קן צפור וכו'. בברכות פ"ה משנה ג' הארכתי בזה ע"ש:

המכנה בעריות. פי' הר"ב שדורש פ' עריות בלשון כינוי, שאומר שלא בערוה ממש דבר הכתוב, אלא שלא יגלה קלון אביו וקלון אמו, עכ"ל. וזה יצא לו מפירוש רש"י דש"ס (דף כה.) דגרסינן התם המכנה בעריות משתקין אותו, תני רב יוסף קלון אביו וקלון אמו. ופי' רש"י, תני רב יוסף לפרושי מכנה דמתניתין, דמתרגם ערות אביך וערות אמך קלנא דאבוך וקלנא דאמך, ולא תגלה שום דבר קלון שבה, עכ"ל. מדבריו אלו נראה דאביו ואמו דקאמר רב יוסף לאו דווקא, אלא הראשונים דנזכרו בעריות נקט, ולא אתא אלא לפרש מה הוא זה הכינוי. אבל בירושלמי משמע דדוקא הוא, דגרסינן התם (ה"י לג.) המכנה בעריות, בערייתא דאבוי ובערייתא דאימיה, ע"כ. דבלשון זה לא פירש לשון כנוי כלל, אלא פירש באיזה ערייות איירינן. ולא ניחא לי למימר דהירושלמי חולק על הבבלי בהא, כי על החלוקים אנו מצטערים, והרמב"ם בפירושו כתב ז"ל, והמכנה בעריות הוא שיכנה וישים כנוי הנסתר במקום כנוי הנוכח, ויאמר במקום אביך ואמך ואחותך, אביו ואמו ואחותו, עכ"ל. ולפי הנראה הרמב"ם הוא דלא כבבלי ודלא כירושלמי, שלפי פי' רש"י האי דאמר רב יוסף קלון אביו הוא פירושא דמכנה, והרמב"ם קאמר דמוציאו מנגלה לנסתר בדבורו, אבל לא שיפרש תיבת ערות לקלון, ולפי הירושלמי משמע דמתניתין לא איירי אלא בעריות דאביו ואמו, והוא הזכיר נמי אחותו, וזה הוא דבר שא"א להיות שהרמב"ם יפרש למתניתין דלא כשום אחת מהסוגיות:

לכן נלע"ד דהאמת אתו ונמוקו עמו, ויפה פירש בשני הסוגיות, ודקדק לשון המשנה דקתני בעריות מכנה משא"כ בסיפא, ודקדק נמי דלא תנן בהו בנזיפה כמו בסיפא, דלפי פירוש רש"י תרויהו קשיא ליה, כי מה שדחק התי"ט בישובם, הנה הם דוחקים כאשר יראה המעיין:

וזו היא כוונת המשנה עם הסוגיות, והוא דידענו שכשהיו רז"ל מזכירים איזה פסוק נגד

חבריהם, ושהיה באותו פסוק בזיון או קללה לנוכח, היו אומרים למגיד כנה כדאיתא בש"ס (עי' שבועות לו.), כדי שלא יהיה נראה כמקלל או מבזה את שכנגדו. ועל זה קאמר מתניתין דהעושה כן בעריות, ובהיותו עם החברים אומר ערות אביו ודומה לו במקום אביך, משתקין אותו. כי השומע ממנו פסוק זה בכנוי אתי למטעי ולמימר דערוה דקאמר לאו ערוה ממש היא, דאי הוה פירושו ערוה ממש לא היה מכנה לו, שאין בזה שום בזיון אף אם מדבר עם אביו ממש, כי לכל איש ואשה יש להם ערוה, וכינה הכתוב ענין הזנות בלשון זה על כי חטא זה בערוה הוא תלוי. אבל במה שמכנה לו אתי למטעי ולמימר דפירושו קלון, ושבזה יש בזיון אלו היה מדבר לנכח קלון אביך לא תגלה, דמשמע שיש קלון מה באביו ושהקב"ה אסר לגלותו, ומשום הכי משתקין אותו, אבל לא בנזיפה שאין כוונתו לרעה כמו בסיפא, אלא דחיישינן דילמא אחר יטעה בדבורו, והיינו דקאמר רב יוסף קלון אביו וקלון אמו, דע"י שמכנה גורם דאת שכנגדו יאמר דערוה ס"ל קלון.

ועל זה קאמר בירושלמי דלא חיישינן להא אלא בעריות דאב ואם, משום דהכתוב צוה במקום אחר על כבודם, אבל על שאר העריות אף אם מכנה לא חיישינן להא, דלא סלקא דעתיה דשומעו דבא קרא לצוות על קלונם שלא יגלה בלשון כל כך סתום, הואיל ולא גילה לנו במקום אחר חייוב על כבודם בפירוש, דנלמוד סתום מן המפורש כמו באב ואם. וכדי שלא נטעה לומר דכוונת הירושלמי הוא דווקא בפסוק דערות אביך וערות אמך וערות אשת אביך, הוסיף הרמב"ם בפירושו תיבת אחותך, לגלות דאף בערוה זו אם מכנה משתקין אותו, דזיל בתר טעמא והוא דחיישינן דילמא אתי למטעי ולפרש הכתוב על הקלון הנוגע לאביו ולאמו ולא על הזנות, מדמצינו לו איסור במקום אחר, ואף בערוה זו איכא למיחש אם יאמר ערות אחותו בת אביו או בת אמו וכו' לא תגלה ערותן, וכן ערות בת אשת אביו מולדת אביו אחותו היא לא תגלה ערותה, שיפרש קלון, כי בהגלות קלון אחותו הוא מגלה קלון אביו, כדכתיב (ויקרא כא, ט) ובת איש כהן כי תחל לזנות את אביה היא מחללת. וכן פוגם בכבוד אמו בהיותה בת אמו, כדכתיב (בראשית לד, א) ותצא דינה בת לאה. דאמרו רז"ל (עי' בר"ר פ"פ א. ועי' כתובות סג.) דהיינו דאמרי אנשי כאמה בתה, רחלה בתר רחלה אזיל. וקמפרש הרמב"ם הירושלמי דקאמרא בערייתא דאבוי ועריתא דאימיה, בעריות דשייך בהו קלון לאביו ולאמו כדמפרש רב יוסף (בירושלמי) [בבבלי], לאפוקי עריות דבתו וכלתו ודודתו ואשת אחיו, דאף אם מכנה בהם לא סלקא דעתיה דחבריה דמשום כבוד אביו ואמו אסר לגלות קלונם, דענין רחוק הוא, אלא יפרש דבריו בעריות כפשטא דקרא, ויתלה כנויו במה שלשון ערוה אינו לשון נקיה, ושלכן לא רצה לדבר בלשונו זה בענין שיהיה נראה כמדבר עם קרוביו של העומד כנגדו, ובהכי

אתי שפיר הא דתנן המכנה דפירושו כמשמעו, ולהיות שאינו פוגם בכנוי זה בכבוד ה' כמו בעל קן צפור ודומיו, כי אם אתי למטעי בפירוש התורה, משום הכי לא כלל בבא זו עמהם:

משנה י

מעשה עגל הראשון נקרא ומתרגם. ולא חיישינן ליקרא דישראל, והשני נקרא ולא מתרגם משום יקרא דאהרן, כ"פ הר"ב. וטעמא דחיישינן לגנאי דאהרן יותר מגנאי דכל ישראל, חדא כדאיתא בירושלמי (הי"א לג:) ר' מר עוקבן בשם רבנן דתמן, לא דומה גנאי יחיד בצבור לגנאי צבור בצבור, ע"כ. ופירושו דגנאי יחיד בצבור הוא גנאי גדול יותר מלהזכיר גנאי צבור בצבור, וטעמא דמלתא דכשהחטא הוא מצבור כ"ע ידעי דלא כל הצבור חטא, וכדמצינו בעכן דקאמר קרא (יהושע ז, יא) חטא ישראל. אף כי לא חטא כי אם עכן, ולכן אין בושה כ"כ ליחידי אותו צבור בהזכיר חטאם, כי כל אחד אומר על עצמו עדיין לא ידעי אם אני הייתי מהחוטאים, משא"כ בגנאי יחיד כי חרפה היא לו מאד, דידעו הכל שהוא היה החוטא:

ברכת כהנים. התי"ט ז"ל אחר החקירה רצה לומר, דוכן ברכת כהנים גרסינן, ודקאי אעגל אשני דסמיך ליה דנקרא ולא מתרגם. וקשה בעיני מאד להטעות כל הספרים בטעות גדול כזה המהפך הענין מאיסור להיתר. ועוד קשה דאם כן הוא, אמאי לא עשה כן התנא גם במעשה העגל הראשון לתלותו במעשה תמר דדומים לגריעותא, מלתלות ברכת כהנים בו דלא דמו, דאחד הוא מעשה גרוע ואחד הוא דבור חשוב ואינו ראוי לתלות זה בזה, ומה שכללו עם מעשה דוד ואמנון בבבא אחת לא נקרא תליה זה בזה, דלא תלאם זה בזה אלא קחשיב שניהם והדר אמר הדין השוה לשניהם, ואין אחד תלוי בחבירו. והא דלא עשה כן נמי במעשה עגל הראשון עם תמר, ויאמר מעשה תמר ומעשה עגל הראשון נקרא ומתרגם, י"ל כדי שלא נטעה לומר דהראשון קאי אתרויהו וכן השני שאח"כ, ושנמצא איזה חילוק בין תחילת המעשה דתמר לסופו. ובירושלמי נמי משמע דה"ג במתניתין, ושזו היא דעת תנא דמתניתין דלא נקרא ברכת כהנים כלל ושגזרת הכתוב היא, דה"ג התם (הי"א לג:) ואתיא כהיא דאמר ר' חלבו בשם רב הונא, ברכות כהנים (אין) נקראות ולא מתרגמות, ר' בא כהן בעא קומי ר' יוסי מ"ט, א"ל כה תברכו לברכה ניתנה לא ניתנה לא לקריאה, ע"כ. והוספתי תיבת (אין) כי כן מוכח מסוף הענין דקאמר לא לקריאה, וסוגיא זו אמתניתין ודאי קאי, דהא קודם ואתיא כהיא וכו' לא נזכר שם שום דבר מענין זה, ולכן בע"כ אנו צריכין לומר דאתיא כהיא ר"ל דמתניתין אתיא וכו', דהכי ס"ל לתנא דמתניתין מן הטעם הנזכר בסיפא, דלא כתב קרא כה תאמרו אלא

כה תברכו, וגירסת הספרים היא עיקר, אבל אין ההלכה כך אלא כמפורש בש"ס:
מגילה מתחיל במם ומסיים במם, והוא כי לוחות הראשונות ניתנו למם יום בפרסום ובפתח עינים כמם פתוחה, ושלט בהם עין הרע ונשברו ונפתחו כפתיחת המם פתוחה, וניתנו לוחות אחרונות למם יום בחשאי וסתומים מן העין כמם סתומה (עי' תנחומא תשא פל"א), וכל פירוש התורה הזאת הדור קבלוה בימי המן (עי' שבת פח. וע"ע תנחומא נח פ"ג). ועוד מם מנות, מם מתנות, מם מגילה, מם משתה, אלו הם ארבע ממין שיש בשני ממין מלאין, הרומזים על מצות יום פורים:
סליק מסכת מגילה. שבח לאל ותהלה:
משתה רב וגם ששון אל תמנע ביום גילה.
ככתוב בכל לשון בספר ובמגילה: